

GYERMEKÜKKEL OTTHON MARADÓ APÁK: A CSALÁDI DINAMIKA ÉS A SZÜLŐ-GYERMEK KAPCSOLAT ALAKULÁSA

DRJENOVSKY ZSÓFIA* – SZTÁRAY KÉZDY ÉVA

Károli Gáspár Református Egyetem, Szociológia Tanszék, Budapest

Beérkezett: 2024. augusztus 26., elfogadva: 2024. november 6.

Az elmúlt évtizedekben egyre több családban oszlik meg a kenyérkereső szerep, és egyre több apa vesz részt aktívabban a család és gyermekei életében és az otthoni, gondoskodói feladatok ellátásában. Az apai bevonódás egyik ritka változata, mikor az apa marad otthon a kisgyermekével és válik elsődleges gondozóvá, míg az anya visszatér a munkaerőpiacra. A nemzetközi szakirodalom alapján az apák otthonmaradásának számos makro- és mikrotársadalmi hatása van, amelyek közül tanulmányunkban a családi dinamikára és a családtagok egymás közötti viszonyára vonatkozó kutatási eredményeinket mutatjuk be. Elemzésünk alapjául 31 otthon maradó apával készített mélyinterjú és szociodemográfiai kérdőív, valamint az anyák által kitöltött rövid kérdőív szolgál.

Kulcsszavak: gyermekükkel otthon lévő apák, gondoskodó férfiasság, szülő-gyermek kapcsolat, családi dinamika, kvalitatív kutatás

FAMILY DYNAMICS AND PARENT-CHILD RELATIONSHIPS IN FAMILIES OF STAY-AT-HOME FATHERS

In recent decades, more and more families are sharing the breadwinning role, and more and more fathers are becoming actively involved in the life of the family and their children, and in the caring role at home. A rare form of paternal involvement is when the father stays at home with the young child and becomes the primary caregiver while the mother returns to the labour market. Based on the international literature, fathers' stay-at-home arrangements have several macro- and micro-social effects. In our study on *Family dynamics and parent-child relationships in stay-at-home fathers' families*, we present our findings on family dynamics and the relationship between family members. Our analysis is based on in-depth interviews with 31 stay-at-home fathers and a short questionnaire completed by the mothers.

Keywords: stay-at-home fathers, caring masculinity, parent-child relationship, family dynamics

* Levelező szerző: Drjenovszky Zsófia, Károli Gáspár Református Egyetem, Szociológia Tanszék, 1088 Budapest, Reviczky utca 4. E-mail: drjenovszky.zsofia@kre.hu

Bevezetés

A hagyományos szülői szerepfelfogás és szerepelvárás szerint a gyermekekről való gondoskodás, a család érzelmi biztonságának megteremtése elsősorban az anya feladata, míg az apa fő kenyérkeresőként a családtól távol végzett fizetett munkával biztosítja a család anyagi biztonságát. Az elmúlt évtizedekben azonban egyrészt egyre több családban oszlik meg a kenyérkereső szerep, másrészt egyre több apa vonódik be aktívabban a család és gyermekei életébe, vesz részt az otthoni, gondoskodói feladatok ellátásában. Az apai bevonódás egyik ritka – de egyre gyakoribb – esete, amikor az apa marad otthon a kisgyermekével és válik – akár átmeneti jelleggel – elsődleges gondozóvá, míg az anya visszatér a munkaerőpiacra.

Az apák kisgyermekükkel történő otthonmaradását a családtámogatási rendszerek különböző igénybe vehető ellátási formákkal teszik lehetővé. Ezek közül megkülönböztetünk a szülők között szabadon megosztható (family right to leave) és kifejezetten csak az egyik szülő által igénybe vehető (individual entitlement) ellátási formákat (OECD 2024). A köznyelvben gyakran apakvótának nevezett apaszpecifikus szülői szabadság (father-specific parental and home care leave) az utóbbi formához tartozik. Ezt tehát nem lehet átruházni az anyára, és csak az apa veheti igénybe.

Az apasági szabadságról és az apák gyermekükkel való otthonlétéről szóló közpolitikai, valamint tudományos viták és kutatások az utóbbi időben egyre nagyobb teret hódítanak (Pizarro–Gartzia 2024). A nemzetközi szakirodalom alapján az apák otthonmaradásának számos makro- és mikro-társadalmi hatása figyelhető meg, azonban az empirikus vizsgálatok alapján ezek a hatások nem egyértelműek. Például az EIGE (2019)-es jelentése szerint, ha a családpolitika a gyermekgondozást már nem tekinti kizárólag az anyák feladatának, az hozzájárulhat a nemek közötti egyenlőtlenségek csökkentéséhez. Azaz, ha egyre több apa veszi ki a szülői szabadságot és marad otthon gyermekeivel az első évekből, az eredményezheti a nők munkaerőpiaci részvételének növekedését és a nemek közötti bérszakadék csökkenését. Andersen (2018) is megállapítja, hogy az apa erőteljesebb részvétele a háztartásban lehet az egyik út a nemek közötti nagyobb egyenlőség felé, de még inkább a családok nagyobb pénzügyi jólétének eléréséhez.

Margaret O'Brien és Karin Wall 2017-ben megjelent szerkesztett kötetükben európai, észak-amerikai és ázsiai országokban született kutatási eredményeket ismertetik apaszabadságot igénybe vevő apák tapasztalatairól. A különböző politikai kontextusban született tapasztalatok alapján arra jutnak, hogy az apai bevonódás nem feltétlenül szinonimája a nemek közötti egyenlőségnek. Azonban a tanulmánykötetben szereplő apák tapasztalatai azt sugallják, hogy a gyermekükkel otthon lévő apák hozzájárulnak az apaság újradefiniálásához és a szülői, valamint családi szerepek kulturális modelljeinek megváltoztatásához (O'Brien–Wall 2017).

A mikro-társadalmi hatások között említhetjük, hogy az otthon lévő apák családjában az otthoni feladatok terén is kiegyenlítettebb munkamegosztást figyelhetünk meg a szülők között (Andersen 2018; Drjenovszky–Sztáray Kézdy 2023a). Ezekben a családokban általános gyakorlat, hogy az apák a gyermekgondozással kapcsolatos rutinfeladatok mellett a háztartási munkák jelentős részét is elvégzik, még akkor is, ha számos esettanulmány szerint elsősorban csak munkanapokon napközben, míg az anya munkában van (Chesley 2011; Latschaw–Hale 2016; O'Brien–Wall 2017).

Az apák gyermekkel történő otthonmaradása továbbá hozzájárulhat a család jólétének (Sztáray Kézdy–Drjenovszky 2021a) és a munka-magánélet egyensúlyának (Drjenovszky–Sztáray Kézdy 2023b) megteremtéséhez. Ezenkívül lehetőséget teremt az apák családi életbe való bekapcsolódására és az apaság élményének intenzív megélésére, továbbá elősegíti az apa-gyermek kapcsolat elmélyítését és a párkapcsolat, azaz a szülői szövetség megerősítését. A magyar otthon lévő apákról szóló

átfogó kvalitatív kutatásunk eredményei közül jelen tanulmányban ez utóbbi szempontra fókuszálunk, és a szülők percepciója alapján tárjuk fel, hogy az apa otthonléte a gyermek első néhány évében hogyan alakítja a családi dinamikát, milyen hatással van a családi viszonyokra és a szülő és a gyermek közötti kapcsolatra, továbbá milyen nehézségekkel kell ezen szempontok szerint a szülőknek megküzdeni az apa otthonléte alatt.

Az új típusú apaság

Az ipari társadalmakban általánossá váló, mára már tradicionálisként értelmezett családi munkamegosztás szerint az apa elsődleges feladata a család anyagi biztonságának megteremtése, amelyet a családtól távol végzett fizetett munkával valósít meg. A háztartási munkák ellátása, illetve irányítása, valamint a gyermekneveléssel és az idősgondozással összefüggő gondoskodó feladatok ellátása pedig az – elsősorban otthon maradó – anya felelőssége.

Az utóbbi évtizedekben azonban nemzetközi és hazai szinten is elmozdulás figyelhető meg a tradicionális családi szerepek felől egy egalitáriusabb szerepfelfogás irányába. Egyre erősödik az elvárás az apák felé, hogy intenzívebben vegyenek részt a gyermeknevelésben és a háztartási feladatokban is. Ez a külső elvárás találkozik az apák belső igényével, mely szerint szeretnének aktívabb részesei lenni gyermekeik életének. A formálódó új típusú, modern apa – szemben a tradicionális apával – már érzelmileg és fizikailag is elérhető (*Dermott 2003, 2008*), értékeli és gyakorolja a gondoskodó feladatokat (*Hanlon 2012*) és aktívan részt vesz gyermekei életében (*Dermott 2003; Normann–Elliot 2014*).

Az új típusú apák számára fontos, hogy gyermekeikkel minél több minőségi időt töltsenek el (*Latslaw–Hale 2016*), azonban ez az igény nem mozdította el a kenyérkereső szerep elvárását az apáktól (*McLaughlin–Muldoon 2014*). Magyarországi attitűdkutatások szerint is a magyar társadalom az apáktól ugyan egyértelműen elvárja a kenyérkereső szerep betöltését, azonban a társadalom több mint fele szerint a család életében is aktívan részt kell venniük. A népesség kétötöde pedig kettős elvárást fogalmaz meg az apákkal szemben (*Makay–Spéder 2018*). Az új apaság meghatározását célzó szakirodalmak összességében egyetértenek azonban abban, hogy az apai kenyérkereső szerep nem zárja ki a gyermeknevelésben való aktívabb részvételt. A szakirodalomban általánosan használt aktív apaság kifejezés éppen ez utóbbi fontosságát hangsúlyozza ki. Az ún. „aktívan törődő apák a fizetett munkavégzésből és a gyermekekkel való törődésből egyaránt kiveszik a részüket – és nem feltétlenül a munkaerőpiaci részvételük csökkentése révén próbálják összeegyeztetni családi feladataikat a fizetett munkavégzéssel” (*Takács 2017: 105*).

Az apaszerep és az apákkal szembeni elvárások átalakulása, az apaság újraértelmezése (*Sztáray Kézdy–Drjenovszky 2021b*) arra is lehetőséget teremt, hogy – ha átmeneti időre is – az apa kilépjen a munkaerőpiacról annak érdekében, hogy kisgyerekével otthon maradjon, míg az anya visszatér a munkába. Az apai bevonódás egyik ritka változata ugyan, mikor az apa válik elsődleges gondozóvá, azonban az ilyen családok aránya világszerte növekszik (*Chesley 2011; Latslaw–Hale 2016; O’Brian–Wall 2017*).

A magyar családtámogatási rendszer évtizedek óta egyre bővülő körben teszi lehetővé az apák aktív részvételét a gyermeknevelésben oly módon, hogy napjainkban a férfiak a nőkkel azonos feltételekkel maradhatnak otthon gyermekükkel akár a gyermek hároméves koráig. Azonban a hazai szabályozás tíznapos apaszabadságon kívül nem tartalmaz a kizárólag az apáknak fenntartott, ún. apakvótát, ami – a nemzetközi tapasztalatok alapján – hatékonyabban ösztönözné az apák otthonmaradását (*Mitchell 2022*). A vonatkozó értékrendkutatásokkal összhangban, ez tükröződik a családtámogatási ellátások igénybevételére vonatkozó statisztikai adatokban, melyek szerint a kisgyermek otthoni felügyeletét biztosító ellátásoknak csak töredékét (2022-ben 14%) veszik igénybe férfiak. A GYED-et igénybe vevő férfiak száma 2014 óta ugyan majdnem tizenkétszeresére növe-

kedett, de ez a növekedés részben az ellátás igénybevétele mellett is dolgozó férfiak megjelenésének köszönhető, ugyanis 2014 óta részben, majd 2016 óta korlátozás nélkül lehet az ellátás igénybevétele mellett dolgozni (Sztáray Kézdy 2024).

Az apai otthonlét hatása a családon belüli kapcsolatokra

A gyermekükkel otthon lévő apák számának növekedésével párhuzamosan egyre bővülő tudományos figyelem is övezi a dolgozó anya – otthon lévő apa típusú családokat, és tanulmányok sora tárja fel a jelenség különböző aspektusait. Azonban egyes szerzők szerint még mindig viszonylag keveset tudunk róluk (O'Brian–Wall 2017), különösen az otthonlétnek a családi kapcsolatokra gyakorolt hatásáról.

A leggyakrabban vizsgált téma az apa-gyermek kapcsolat (Pizarro–Gartzia 2024). Az elsődleges kenyérkereső apákat épp a családtól elkülönült helyen végzett kereső tevékenység akadályozza meg abban, hogy gyermekükkel megfelelő mennyiségű minőségi időt töltsenek el és így szoros kapcsolatot alakítsanak ki velük. Így az otthon maradó apák egyik nagyon fontos motivációja, hogy már az első évekből – amelyet pótolhatatlannak értékelnek – részt vehessenek aktívan a gyermekgondozásban és minél többet lehessenek velük együtt (Sztárayné Kézdy–Drjenovszky–Dupcsik 2019). A kutatások azt mutatják, hogy az apa otthonléte és a családi feladatokba történő intenzív bevonódása szoros érzelmi kapcsolatot eredményezett, ami javította az apa és a gyermek közötti kötődést (Chesley 2011; Cygan Rehm–Kuehnle–Riphahn 2018; Merla 2008). Rochlen és McKelley (2009) is az apa és a kisgyermek közötti szoros kapcsolat kialakulását mint az egész otthonlét legnagyobb hozadékát emelik ki.

A dolgozó anya – otthon lévő apa típusú családokról szóló kutatások csak ritkán közelítenek az anyai perspektíva felől (Rushing–Sparks 2017), és csak elvétve foglalkoznak azzal, hogy ezekben a családokban hogyan alakul a munkába visszatérő anya kapcsolata a gyermekkel, csak összességében állapítják meg a szülő-gyermek kapcsolat pozitív alakulását (Johnson 2016; Snitker 2018). Rushing és Powell (2015) eredményei szerint mindkét szülőnek erősödött a kapcsolata a gyermekkel. Amíg az anya távol van, az apának jut a minőségi idő a gyermekkel, a reggeli és esti órákban, valamint hétfőgőgen pedig az apák biztosítják az anyának, hogy a gyerekekkel lehessen (Chesley 2011).

Míg a hagyományos kenyérkereső szerepet betöltő apák csak alkalmi munkatársként vesznek részt a gondozási feladatokban, az otthon lévő apák megtapasztalják, hogy főszereplővé válnak (Johansson 2011). A gondoskodó feladatok megosztása a szülők között (Doucet 2009; Rushing–Powell 2015) a szülői készségek fejlődéséhez vezet az apák részéről, ami kiegyenlített szülői felelősséget is eredményez (Chesley 2011). A szülők a felelősség megosztásával tudják leginkább kibontakoztatni szülői erősségeiket (Dunn–Rochlen–O'Brien 2011), és így komfortosabban és rugalmasabban tudják betölteni a szülői szerepüket (Chesley 2011).

A hagyományostól eltérő munkamegosztás sokszor a szülők közötti magas szintű egyetértést, közös döntéshozatalt és intenzív kommunikációt feltételezi. Több kvalitatív kutatáson alapuló tanulmány is kimutatta, hogy a helyzetből adódó feladatok és problémák átbeszélése és a közös döntéshozatal magasabb szintű párkapcsolati elégedettséget eredményez (Merla 2008; Rushing–Powell 2015; Rushing–Sparks 2017). Az apa otthon maradása lehetőséget teremt arra a szülőknek, hogy belelássanak egymás korábbi feladataiba, ami szintén növeli az egymás iránti megértést, empátiát, a másik munkájának megbecsülését, valamint a párkapcsolati elégedettséget (Petts–Knoester 2019, 2020).

A szülői kapcsolat erősítésének és kölcsönös támogatásnak egy fontos szempontja, hogy a gyermek születését követően az anyák korai munkába állásának egyik lehetséges útja, ha az apa marad otthon a gyermekkel. Több tanulmány is kiemeli, hogy az apák támogató hozzáállása pozitív ha-

tással lehet a nő karrierjére (Merla 2008; Dunn–Rochlen–O’Brien 2011), otthon maradásával és az otthoni feladatok ellátásával csökkenti az anyára háruló stresszt a gyermeknevelést és a házimunkát illetően, és ezáltal ahhoz is hozzájárul, hogy az anya a munka után minőségi időt tölthessen el gyermekével (Rushing–Sparks 2017). Az anyáknak fontos, hogy a munkavégzésük alatt jó kezekben tudják gyermeküket és ezáltal erősítik is párjukat az apai szerepben (Fischer–Anderson 2002).

Az apák otthonlétének a párkapcsolatra és a szülői szövetségre gyakorolt pozitív hatásai mellett Chesley (2011) beszámol arról, hogy a szülők között kialakulhat a gyermekkel való kapcsolat tekintetében féltékenységek is, ami negatív hatással lehet a párkapcsolatra. Az eddig említett kvalitatív kutatások mellett Petts és Knoester (2019) kvantitatív vizsgálatukban arra az eredményre jutottak, hogy azok az anyák, akik a szülés előtt nem dolgoztak fizetett munkakörben, nagyobb valószínűséggel számoltak be párkapcsolati konfliktusról az apák otthonléte alatt. A bevezetett egyhónapos apakvóta hatásait vizsgálva egyes szerzők pozitív összefüggést találtak ennek igénybevétele és a párkapcsolati szétválás valószínűsége között (Avdic–Carimi 2018), amit a hagyományos családi konstellációkban fennálló szerepkonfliktusokkal magyaráznak.

Ezt az eredményt támasztja alá egy magyarországi kutatás is a családfenntartó anyák családjairól. A kutatók arra az eredményre jutottak, hogy ha a felek hasonló családi szerepfelfogást vallanak, vagy mindkét fél elfogadja a hagyományostól eltérő családi munkamegosztást, akkor inkább valószínűsíthető a párkapcsolat stabilitása. Azonban, ha a felek nem azonosulnak a nő kenyérkereső szerepével, akkor gyakoribbak a párkapcsolati konfliktusok (Neményi–Takács 2018).

Összefoglalva tehát azt láttuk, hogy az apák otthonmaradása egyértelműen pozitív hatással bír az apa-gyermek kapcsolatra. Azonban az anya-gyermek kapcsolat alakulásáról kevés információval rendelkezünk, a szülők közötti kapcsolat alakulását illetően pedig ellentmondó eredményekről számolnak be a korábbi vonatkozó kutatások.

A fentiek alapján tanulmányunkban arra a kérdésre keressük a választ, hogy a magyar otthon lévő apák családjaiiban hogyan alakultak a családon belüli viszonyok, milyen hatással volt a szülők és a gyermekek, valamint a szülők egymás közötti kapcsolatára az apa otthonléte.

Módszertan és mintavétel

Kutatási kérdésünk megválaszolásához 31 gyermekével otthon lévő apával készítettünk interjút 2018–2020 folyamán, amelyet megelőzött egy rövid szociodemográfiai kérdőív kitöltése. Az interjúalanyokat nem valószínűségi, szakértői mintavétellel választottuk ki. A kiválasztás kritériuma szerint a mintánkba olyan apákat toboroztunk, akik a gyermekük születését követően legalább három hónapig maguk maradtak otthon, míg az édesanya visszatért dolgozni. Nem kerültek be olyan apák a mintánkba, akik valamilyen külső kényszer, például betegség vagy munkanélküliség miatt maradtak otthon. A mintába kerülésnek nem volt kritériuma valamely családtámogatási ellátás (GYES vagy GYED) igénybevétele, hanem csak a tényleges otthonlét. Ugyanis a vizsgálati populációnk és a GYES-t vagy GYED-et igénylő apák halmaza nem feltétlenül esik egybe, mivel 2016 óta az ellátás igénybevétele mellett korlátlanul lehet dolgozni és a statisztikai adatok szerint az igénybevevő férfiak kétharmada dolgozik is (Sztáray Kézdy 2024). Esetükben tehát feltételezzük, hogy nem ők az elsődleges gondoskodók ezekben a családokban. Viszont a mintába kerültek olyan apák, akik nem igényeltek ellátást, mégis ők maradtak otthon.

Az interjúalanyok többsége harmincas-negyvenes éveiben járt, többségük Budapesten, illetve az agglomerációban élt, és felsőfokú végzettséggel rendelkezik. A legtöbben egy gyermekkel, de néhányan két vagy több gyermekkel maradtak otthon. Az édesanya legkorábban a gyermek fél éves korában ment vissza dolgozni, a legtöbb esetben viszont a gyermek egy- és két éves kora között. Itt fontos megjegyezni, hogy mintánk nem reprezentálja a gyermekükkel otthon lévő, elsődleges gondosko-

dóvá váló apák populációját, így statisztikai általánosításokat nem vonhatunk le eredményeinkből. Kvalitatív kutatásunk segítségével azonban a jelenség különféle változatainak körét és a lehetséges mintázatok előfordulását tárhatjuk fel.

A családi kapcsolatok feltárása és az anyák percepciójának megismerése érdekében az interjúalanyok párjaival is kitöltöttünk egy rövid kérdőívet. A kérdőív tartalmazott a családi munkamegosztásra vonatkozó zárt kérdéseket, valamint a helyzet értékelésére lehetőséget adó három nyitott kérdést.

A nyitott kérdésekre adott válaszok és az interjúk hangfelvételének szó szerinti átírata képezte elemzésünk alapját. Az interjúkból és a kérdőívekből származó idézett részleteknél interjúalanyainkat sorszámmal, az édesanyákat pedig az apa sorszáma mellé tett anya kiegészítéssel (pl. Ianya) jelöltük, továbbá minden azonosításra alkalmas adatot töröltünk vagy megváltoztattunk a résztvevők anonimitásának megőrzése érdekében. Mind az apák, mind az anyák tájékozott beleegyezésüket adták a leírtak, ill. elmondottak tudományos célú felhasználásához.

Eredmények

Apa-gyermek kapcsolat

Az apák otthonlétének családi kapcsolatokra gyakorolt hatásait elemző szakirodalmakban teljes az egyetértés afelől, hogy ennek az időszaknak a legfontosabb hozadéka a tradicionális családi mintázathoz képest, hogy az apáknak lehetőséget teremt a gyermekükkel való szoros kötődés kialakítására. A mintánkba került apák számára a gyermek életébe való aktív bevonódás egy fontos célkitűzés volt. *„Úgy akarom felnevelni (a gyerekeket), hogy élmények legyenek, hogy tudjon mit mesélni, hogy ezt csináltuk, meg azt csináltuk, és akkor nyilván így erős lesz a kötelék.”* (1) Az interjúkból az is kiderült, hogy azok az apák, akik ezt a családi felállást választják több-kevesebb időre, már eleve aktív, gondoskodó, törődő attitűddel rendelkeztek, és otthonmaradásuk előtt is igyekeztek a gyermek körüli feladatokban részt venni. *„Én úgy szeretem a gyerekeket, előtte is, meg most is nagyon szeretek velük együtt lenni.”* (7); *„Próbálkoztunk, hogy én is benne legyek mindenbe a szoptatást kivéve eléggé ott lenni az elejétől.”* (23)

Így tehát nem meglepő, hogy mindegyikük a gyermekkel való szoros kapcsolódást említette az otthon töltött időszak egyik fontos előnyének. *„A legnagyobb, hogy egy olyan kapcsolatam van a fiammal, ami szenzációs.”* (13)

Egy olyan erős kapcsolat tudott kialakulni az otthonlét alatt, melyet máskülönben nem tapasztalhattak volna meg. *„Mi azért így nagyon egymásba nőttünk mind a két lánnyal.”* (5) A szoros apa-gyermek kötődést az édesanyák is megerősítették: *„Kisebbik fiúnkkal annyira tökéletes volt a kapcsolatuk, hogy emiatt nem is volt kétségem, mennyire lesznek el otthon ketten. És ez be is igazolódott.”* (8anya) Az apa-gyermek kapcsolat minőségét az édesanyák pozitívan értékelték, *„és boldog voltam, hogy nekik megvan a kapcsolódási lehetőségük”* (6anya), továbbá bizalmuknak és elismerésüknek is hangot adtak: *„Csodálatos látni az erős kapcsolatot, ami van neki a gyerekekkel és egyedülállónak is tartom, teljesen atipikus ahogy viszonyul a gyerekekhez és teljes figyelemmel, játékos szeretettel, mindig mindenre kapható energiával áll hozzá.”* (26anya)

A szoros kapcsolat kialakulásában a gyermekkel való mindennapos törődés és odafigyelés mellett többen a testi kontaktus meglétét tartották különösen meghatározónak, kiemelve a délutáni együtt alvások fontosságát: *„Olyankor szövődnek a kapcsolatok.”* (5) Mások annak jelentőségét emelték ki, amikor az apa magára köti gyermekét: *„3 órát volt rajtam egész kiskorától, úgyhogy nagyon erős a szimbiózis.”* (27)

A gyermek és az apa közötti intim viszony kialakulása köszönhető volt annak, hogy a napi rutinon túl (pl. pelenkázás, etetés stb.) bármiben számíthatott rájuk gyermekük, hozzájuk fordul-

tak, ha a nap nagy részében bármire szükségük volt. Ez olyan mély összetartozást von magával, mely észrevétlenül határozza meg a gyermek apjához történő ragaszkodását a későbbiekben is. *„Én szerettem volna a részese lenni mindennek, ami lehetséges, és hát azzal, hogy otthon maradtam, ez nyilván megsokszorozódott, és hát utána is egy olyan kapcsolat alakult ki köztünk, ami mind a mai napig megalapozza a kettőnk viszonyát.”*(6)

Mások is megfogalmazták, hogy reményeik szerint ez az erős kötelék nem csupán az együtt töltött időszakra szól, hanem megalapozza a gyermekükkel való későbbi viszonyukat is. *„...én biztos vagyok benne, hogy nagyon fogunk egymáshoz ragaszkodni, ami néha tényleg így majdnem könnyekig meghatja az embert.”* (27)

Azoknál a családoknál, ahol már idősebb volt a gyermek az interjú időpontjában, a kapcsolat hosszabb távú alakulásáról is be tudtak számolni az apák. *„...most már 13 éves az első fiam ... megmaradt egy ilyen nagyon szoros közelség kettőnk közt ..., tehát hogy így szerintem ez tök jó.”* (3) Hiszen azzal, hogy a korai időszakban közelebb kerültek egymáshoz, jobban ki tudott alakulni az egymás iránti bizalom, jobban tudtak egymásra figyelni, megismerni egymás személyiségét, reakcióit, mely a későbbi kapcsolatuk jól működő alapját biztosította. *„Valószínű, hogy amiatt, mert vele többet voltam otthon, de az már régen volt. De valószínűleg én is máshogy nyúlok hozzá, jobban értem, hogy vele mikor mi van. Emiatt ő is jobban érti, hogy velem mikor mi van.”* (17)

A jó szülő-gyermek kapcsolat kialakulásának egyik központi eleme az együtt töltött minőségi idő, amely kizárólag arról szól, hogy egymásra figyelnek, beszélgetnek és az apa nem foglalkozik közben mással. *„...szóval vannak ezek a dolgok, amik szerintem csak akkor alakulnak ki, hogy ha idő, minőségi idő is van benne, és én azt gondolom, hogy azért ezt nem lehet máshogy, mint hogy az ember így komolyan időt szán rá.”* (22) Az intenzív együtt töltött minőségi idő lehetőségét a megkérdezettek pótolhatatlannak, bármilyen anyagi haszon felett állónak értékelték. *„Nem a pénz számít, hanem tényleg ezt nem lehet utólag bepótolni szerintem.”* (12) Ez a minőségi idő az egybehangzó vélemények szerint nem helyettesíthető mással. Az apák *„fantasztikusnak”, „zseniálisnak”* tartják, hogy annyi időt tölthettek a kisgyermekükkel, *„...mint szerintem nagyon kevesen és ez hatalmas ajándék”.* (14) Egy másik interjúalany a *„csendesen működő hétköznapi”*-at emelte ki, amiben a *„legjobban az tetszett, hogy együtt tudtunk lenni”.* (8) Az intenzív, együtt töltött idő sokszor közösen megélt aktív élményekkel párosul. *„A legjobb, amikor együtt kirándulunk. ...mert akkor elmegyünk, és arról szól, hogy valahova elmegyünk, 3-3,5 órát sétálunk, és folyamatosan beszélgetünk mindenféléről.”* (12)

Összességében tehát az apa-gyermek kapcsolat minden megkérdezett esetében a minőségi idő-töltés eredményeképpen pozitívan alakult, és ez a kötődés a legtöbb esetben hosszabb távon is fennmaradt.

Anya-gyermek kapcsolat

Míg az apai otthonlét az apa-gyermek kapcsolat erősödését eredményezi, az anya-gyermek kapcsolat esetében nem ilyen egyértelmű a helyzet. A kisgyermekük mellől munkába visszatérő anyák egy része kifejezetten felszabadulásként élte meg a munkába állást, míg mások számára nehéz volt elválni a gyermektől (Sztáray Kézdy–Drjenovszky 2021a), azonban mindegyikük számára nagyon fontos volt, hogy gyermeküket jó kezekben tudják, amíg ők dolgoznak és *„nem kell intézménybe adni”.* (28anya) Ugyanis *„ha bármi SOS történik a gyerekünkkel a férjem tud intézkedni, vagy ha beteg, el tudja látni”.* (13anya) Egyik édesanya a következőképpen nyilatkozott erről: *„A szívem szakadt volna meg, ha a kisgyerekünkkel idegenek lettek volna és nem a férjem.”* (11anya)

Azonban többek számoltak be arról, hogy függetlenül attól, hogy megnyugtató volt számukra az apa otthonléte a gyermek jólléte szempontjából, *„lelkileg nehéz volt itthon hagyni a gyereket”* (12anya), *„nehéz volt elszakadni az érzelmi kötődés miatt”* (23anya), azaz ahogy egyik édesanya nagyon egysze-

rúen megfogalmazta: „hiányzott a gyerek” (14anya). A munkába kifejezetten visszavágyó anyja is így nyilatkozott: „Egyrészt élveztem, mert szerettem a munkámat. Másrészt hiányzott a gyerek, koradélután már vágytam haza.” (3anya)

Mások pedig a helyzettel és döntésükkel kapcsolatos bizonytalanságról számoltak be, amit az apa is megerősített, „hogyan így a gyerekekkel meg a család szempontjából tényleg ez a legjobb-e?” (5) A bizonytalanság néhány anyja esetében büntudattal és lelkiismeretfurdalással is társult, ami részben abból fakadt, hogy úgy érezték, nem tudnak megfelelni a társadalmi elvárásoknak. Másrészt szembesültek az elválás során saját érzelmeikkel: bármennyire is örömmel tértek vissza a munkába, sajnálták, hogy már nem lesznek állandó részesei a gyermek életének. Az anyában keletkező negatív érzéseket azonban enyhítette, hogy tudta, gyermeke jó kezekben lesz. A megkérdozett édesanyák többsége nem is ment volna vissza dolgozni, ha intézménybe került volna gyermekük vagy egyéb gyermekfelügyeletet kellett volna igénybe venni.

A munkában töltött idő nyilvánvalóan a gyermekkel való közös tevékenységek körét is szűkítette. „Azt mondta, hogy ugye ez így borzasztó dolog, hogy ő reggel elmegy dolgozni. Nincs a gyerekekkel, este hazajön, ugye akkor már pici, szűk az idő. Akkor ugye a meséről is lemarad. Tehát itt nagyságrendileg az volt, hogy egyedül a fürdés marad neki.” (5) A napközbeni távollétet a legtöbb anyja úgy próbálta kompenzálni, hogy „amikor pedig hazaértem, akkor igyekeztem a legtöbb időt a gyerekekkel tölteni. Ez azóta is így van.” (5anya) Ez azonban nem mindenkinek sikerült. „A munkámat igyekszem úgy beosztani, hogy lehetőségek szerint sokat legyek a gyerekekkel, ez nem mindig sikerül” (4anya), amit volt, aki azzal magyarázott, hogy „sokszor fáradtan jöttem haza és akkor nehéz volt csak a gyerekekre koncentrálni”. (26anya)

Tehát az anyja munkába történő visszatérése során gyengülhet az anyja-gyermek kapcsolat az anyja elvárásaihoz képest, ami negatív érzésekhez vezethet, ahogy erről az apák is beszámoltak: „Hazajött, emlékszem rá, hogy akkor várta, hogy a (gyerek) odarohan hozzá, köszönt, hogy 'Szia!', kinézett, intett egyet, és játszott tovább, mondta is, hogy nem erre számított egy nap után.” (12) Ez a probléma jelentkezhetett a kezdeti időszakban, vagy felerősödhetett a későbbiekben is, ahogy a gyermek egyre több időt töltött az apával: „Na most ő (a gyerek) annyira megsértődött, hogy amikor anyja hazajött, amikor elment itthonról és öt óra múlva hazajött, ránézett, elfordította a fejét, és kész. Nem volt hajlandó anyuval tovább kommunikálni a fél éves gyerek.” (5) Volt olyan eset is, ahol már idősebb lett a gyerek, intézménybe került, ugyanakkor továbbra is édesapját részesítette előnyben: „...feleségemmel mentünk együtt például az óvodába, akkor hozzám jött először. Tehát nem az anyjához futott, hanem hozzám. Ez tudom, hogy nagyon mély nyomot hagyott a feleségemben, ami jogos is egyébként.” (24)

Kutatásunkban az apák és az anyák perspektíváját tudtuk csak vizsgálni, de a gyermek percepciójáról is beszámolt egy édesanya: „Csak sokkal később panaszkolta el lányunk, hogy nehezen élte meg, nem tud velem akármikor beszélni telefonon.” (2anya)

A gyermek szüleivel való viszonyulása

Az interjúkat és a kérdőíveket elemezve háromféle gyakorlat rajzolódott ki a tekintetben, ahogy a gyermek viszonyul a szüleivel. Ez valószínűleg elsősorban a gyermek személyiségétől függ, de kutatásunk szerint az is meghatározza, hogy hányadik gyermekről van szó, illetve a gyermek életkora is. Tipológiánk szerint az első két típus inkább kisebb korban, a harmadik pedig későbbi életkorban volt a jellemző.

„főleg az elején engem is apucinak hívott” (15anya)

Igen gyakori volt az a mintázat, mely szerint a gyermek részéről mindkét szülő irányában egyformán erős a kötődés. *„Mikor hazajött este (az anya), akkor a kicsi nagyon csimpaszkodott bele, meg vele akart lenni sokat akkor még. Azért érezhető volt, hogy hiányzott neki, de ugyanakkor meg napközben meg velem teljesen jól elvolt.”* (7) Sok esetben az apa és az anya gyakorlatilag helyettesíthetővé vált/válik. Több szülő is beszámolt arról, hogy összekeverik őket a gyerekek, anyaként szólítják meg őket és fordítva. *„Kevernek minket. (...) És akkor föl kell néznie, hogy most kivel van, mert annyira gyakran van velem is (...), szerintem ez jó, alapvetően.”* (11)

„mintha én nem lennék” (5)

Összesen egy apa számolt be arról, hogy annak ellenére, hogy nagyon harmonikus volt az együtt-létük napközben, amint hazaért az édesanya az otthonlét elején, a gyerek szemében ő már nem is létezett. *„Velem elfogadta, hogy velem van és abban a pillanatban anya hazajött, mintha engem letörölt volna a tábláról. Mintha én nem lennék és akkor anyu.”* (5)

„a gyerek inkább apucit szeretné” (16)

A legtöbb esetben azonban az vált jellemzővé, hogy az egésznapos apai gondoskodás után akkor is az apa maradt a gyerek számára a legfontosabb, amikor az anya már hazaért. Előfordult, hogy a gyerek nem volt hajlandó az anyjával **játszani**, fürdeni, vagy egyszerűen csak nem vett róla tudomást, amikor hazaérkezett. *„A nagyobbik gyerek, utána volt, hogy nem volt hajlandó este megfürödni, el kellett mennem üzleti útra, felhívtak telefonon, hogy szóljak a gyerekeknek, hogy el kell menned nagyival meg anyával fürdeni, merthogy nem hajlandó.”* (12) Ezek az esetek rossz érzéseket szülnék mindkét szülőben, az anya részéről féltékenység is megjelenhet. Ilyenkor az apa törekszik arra, hogy az anyát is visszavonja az érzelmi kötelékbe. Például habár szívesen olvasna az apa is este mesét, ezt a feladatot tudatosan átadja az anyának.

Tehát az apa-gyermek kötődés mindegyik családi mintázatban erős, azonban a családi dinamikát befolyásolja a gyermek és az édesanyja közötti kötődés, továbbá a szülők közötti kapcsolat alakulása is, valamint a szülők családi szerepekkel kapcsolatos értékrendje és azok egymáshoz való viszonya. A továbbiakban ezeket tekintjük át.

Családi dinamika

A szülők beszámolóiból tehát egyértelműen kirajzolódik, hogy az intenzív együttlét alatt az apa gyermekéhez fűződő viszonya erősebbé válik azáltal, hogy a hosszas kettesben töltött idő alatt az apa – legalábbis napközben – átveszi a hagyományosan az anyákhoz köthető gondozási rutinfeladatokat. Azonban nem csupán a gyermek körüli teendőket látja el, hanem sok esetben az egyéb háztartási feladatokat is magára vállalja (Drjenovszky–Sztáray Kézdy 2023b). Így a vizsgált családokban az otthon töltött időszakra vonatkozóan egalitárius családi értékek és kiegyenlített családi szerepviszonyok rajzolódnak tehát ki, azaz a szülők mind a családon belüli feladatokban, mind az azon kívüli tevékenységekben kiegyenlítetten vesznek részt. Mindez meghatározza a családi dinamika alakulását és azok szülők általi értékelését.

Maguk az édesapák is megfogalmazták azt, hogy fontos volt számukra, hogy a gyerek lássa, mennyire nem a hagyományos szerepek érvényesülnek otthon (pl. nem csak az anya mosogat). *„Tök jó, hogy látja azt a mintát, hogy a férfi sem, az apa sem valami távoli és elérhetetlen dolog, a figura (...), hanem két teljes értékű embert lát, akinek a gyerekevelésen és a házasságon kívül van más elfoglaltsága is, van más szférája az életben.”* (18) A megkérdezett szülők többsége kifejezetten fontosnak tartotta, hogy

ne csupán az apával erősödjön a gyermek kapcsolata, hanem mindkét szülőhöz kapcsolódjon, lássa a gyermek, hogy mindkét szülő jelen van az életében (pl. esti teendők, fürdetés vagy meseolvasás tudatos felosztása): „szerintem jó az neki, hogy nem 3 évig ugyanazzal tölti napjait, és más nevelési stílusokat lát”. (27anya) Egyik megkérdezett anya saját szülői szerepét is úgy értékelte, hogy „a jó szülőségnek nem biztos, hogy jót tett volna, ha 5-6 évig folyamatosan otthon vagyok a gyerekekkel”. (22anya) Az, hogy „mindkét szülő jelen legyen a gyerek életében” azért fontos, mert „csak akkor lesz erős kötelék a családotokban”. (1) Az, hogy mindkét szülő kiveszi részét bármelyik típusú szülői tevékenységből, lehetővé teszi, hogy mindketten elegendő időt tölthessenek a gyerekekkel, és így tud kialakulni az a helyzet, hogy: „A szemükben egyenlő súlyú szülők vagyunk.” (12anya)

Az otthoni terhek egyenlő elosztása nagyban hozzájárul a családi kohézió erősödéséhez és ahhoz, hogy egy igen erős családi egység alakuljon ki. Így nem véletlen, hogy a családi kohézióval összhangban nagy arányban figyeltük meg azt a mintázatot, amikor mindkét szülő irányában egyformán erős kötődése alakult ki a gyermeknek.

Az apa otthonmaradásával kialakult helyzet, az új szerepek megtalálása magas szintű kommunikációt feltételez a szülők részéről (Merla 2008; Rushing–Powell 2015; Rushing–Sparks 2017), amit a megkérdezett szülők is hangsúlyoztak: „nagyon fontos, hogy merjünk és képesek legyünk beszélni akár rossz, akár jó dolgokról, amelyek a másik fél által valóban meghallgatásra és megértésre találnak.” (15anya) Sok családban jellemző volt a rendszeres napközbeni kommunikáció is, ami által az anyai bevonódás is meg tudott valósulni.

A felmerülő nehézségek és konfliktusok ellenére az apák otthonmaradásának azonban a legtöbb esetben pozitív hozadéka volt a szülők kapcsolatára nézve. Ez az időszak általánosan is empaticussá tette ezeket a férfiakat az otthon maradó anyák irányába (Chesley 2011), megtanulták megbecsülni a nem fizetett munka jelentőségét, és mindez növelte a kölcsönös megértést és elfogadást egymás irányában. „Sokkal jobban megérted az ő problémáját, ha te is megéled...” (18)

A szülők közötti kohézió és erős szövetség, valamint egyetértés eredményezte az apa otthonlétének pozitív értékelését az olyan családokban is, ahol mindketten hagyományos értékrendet vallottak, ahogy az egyik édesapa megfogalmazta: „a feleségem kevesebb időt lehet velük, mint amennyit szeretne. Nekem több időt kell, mint amennyit szeretnék”, mivel „nekünk azért a világképünk elég konzervatív abból a szempontból, hogy mi azért úgy képzeltük el, hogy én leszek az, aki mindig dolgozik, és a feleségem, lesz, amikor nem.” (4) Ennek ellenére pozitívan értékelte az otthonlét időszakát. Interjúalanyunk azt is hozzátette, hogy „nekünk a feleségemmel a házasságunk az jó, tehát hogy összeillünk, erre így rá lehetett terhelni ezt a helyzetet”. (4) Tehát ha a szülők hasonló családi szerepfelfogást vallanak, akkor inkább valószínűsíthető a párkapcsolat stabilitása (Neményi–Takács 2018).

Összefoglalás

Tanulmányunkban bemutattuk, hogy hogyan alakulnak a családon belüli viszonyok és a családi dinamika olyan családok körében, ahol az apa marad otthon egy bizonyos ideig a gyermekével, míg az anya az otthonon kívül végez kereső tevékenységet.

Korábbi kutatásokhoz képest fontosnak tartottuk, hogy az apák és anyák percepcióit, tapasztalatait egymás kölcsönhatásában, egymással összevetve tudjuk elemezni, mivel meggyőződésünk, hogy a vizsgált családi mintázat elemzéséhez az összetett családi döntés elemeit nem vizsgálhatjuk egymástól elszigetelten vagy csak az egyik fél interpretációjában.

Eredményeink megerősítették azt a korábbi kutatásokból ismert legfontosabb hozadékát az apák otthonlétének, mely szerint az apa és a gyermek fizikai együttléte, az apai gondoskodás és az együtt töltött több minőségi idő az apa-gyermek kötődés erősödését eredményezi, amely az otthonlét után is megmaradhat.

Az anya-gyermek kapcsolat esetében már nem ilyen egyértelmű a kép. Függetlenül az anya munkába való visszatérésének körülményeitől többen beszámoltak büntudatról, és arról, hogy hiányzott nekik napközben a gyermekük. A kapcsolatuk is gyengülhet az anyák elvárásaihoz képest, ami rossz érzéseket eredményez.

Egy gyermek érkezése egy párkapcsolatba már önmagában új szituációt eredményez a családi dinamikában. Majd amikor az apa marad otthon, mindkét félnek új szerepeket kell megtanulnia, ráadásul egy olyan társadalmi közegben, ahol erőteljesen érvényesülnek a hagyományos családi szerepelvárások (Drjenovszky-Sztáray Kézdy 2024). Ez tehát nem egy egyszerű folyamat, azonban kutatásunk tapasztalatai alapján, amennyiben egy erős párkapcsolati szövetségre lehet építeni, a szülők közötti kommunikációval át lehet hidalni a nehézségeket. Tehát az apa otthonléte egymás szerepének támogatása, értékelése és megbecsülése által erősítheti a családi kohéziót.

Tisztában vagyunk kutatási eredményeink korlátozott általánosíthatóságával, mivel a nem valószínűségi mintavételi eljárásunk nyomán az interjúalanyaink nem reprezentálják az otthon maradó apák családjainak populációját. A mintánk erősen eltolódott a magasabb társadalmi státuszú, magasabb iskolai végzettségű szülők felé. Azonban kvalitatív kutatásunkkal betekintést kaphattunk az otthon lévő apaság családon belüli kapcsolatokra gyakorolt legfontosabb hatásaira és azok lehetséges előforduló mintázataira.

IRODALOM

- ANDERSEN, S. H. (2018) Paternity Leave and the Motherhood Penalty: New Causal Evidence. *Journal of Marriage and Family*, Vol. 80. pp. 1125–1143. <https://doi.org/10.1111/jomf.12507>
- AVDIC, D. & KARIMI, A. (2018) Modern Family? Paternity Leave and Marital Stability. *American Economic Journal: Applied Economics*, Vol. 10. No. 4. pp. 283–307. <https://doi.org/10.1257/app.20160426>
- CHESLEY, N. (2011) Stay-at-home fathers and breadwinning mothers: Gender, couple dynamics, and social change. *Gender & Society*, Vol. 25. No. 5. pp. 642–664. <https://doi.org/10.1177/0891243211417433>
- CYGAN-REHM, K., KUEHNLE, D. & RIPHAHN, R. T. (2018) Paid parental leave and families' living arrangements. *Labour Economics*, Vol. 53. pp. 182–197. <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2018.05.008>
- DERMOTT, E. (2003) The 'Intimate Father': Defining Paternal Involvement. *Sociological Research Online*, Vol. 8. No. 4. <http://www.socresonline.org.uk/8/4/dermott.html> [Letöltve: 2024. 07. 08.]
- DERMOTT, E. (2008) *The Intimate Father. A Sociological Analysis*. London, Routledge.
- DOUCET, A. (2009) Dad and baby in the first year: Gendered responsibilities and embodiment. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 624. pp. 78–98. <https://doi.org/10.1177/0002716209334069>
- DRJENOVSKZY Zs. & SZTÁRAY KÉZDY É. (2023a) The Distribution of Unpaid Domestic Work in Hungarian Stay-at-Home Father – Working-Mother Families. *Social Sciences*, Vol. 12. No. 3. Article n.: 116. <https://doi.org/10.3390/socsci12030116>
- DRJENOVSKZY Zs. & SZTÁRAY KÉZDY É. (2023b) A munka és a magánélet közti egyensúly alakulása a kisgyermekkel otthon lévő apák családjában. *Szociológiai Szemle*, Vol. 33. No. 2. pp. 29–55. <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2023.2.2>
- DRJENOVSKZY Zs. & SZTÁRAY KÉZDY É. (2024) Vélemények az otthon lévő apaságról. In: DRJENOVSKZY Zs. – SZTÁRAY KÉZDY É. – TÖRÖK E. (eds) *Kutatás, képzés, közösség. A Károli Gáspár Református Egyetem Szociológia Tanszékének jubileumi tanulmánykötete*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó. pp. 47–65.

- DUNN, M. G., ROCHLEN, A. B. & O'BRIEN, K. M. (2013) Employee, mother, and partner: An exploratory investigation of working women with stay-at-home fathers. *Journal of Career Development*, Vol. 40. No. 1. pp. 3–22. <https://doi.org/10.1177/0894845311401744>
- EIGE (2019) *Gender Equality Index 2019: Work-life balance*. Parental-leave policies. European Institute for Gender Equality. https://eige.europa.eu/publications-resources/toolkits-guides/gender-equality-index-2019-report/parental-leave-policies?language_content_entity=en [Letöltve: 2024. 07. 08.]
- FISCHER, J., ANDERSON, V. N. (2012) Gender role attitudes and characteristics of stay-at-home and employed fathers. *Psychology of Men & Masculinity*, Vol. 13. No. 1. pp. 16–31.
- HANLON, N. (2012) *Masculinities, Care and Equality, Identity and Nurture in Men's Lives*. London, Palgrave Macmillan.
- JOHANSSON, T. (2011) Fatherhood in Transition: Paternity Leave and Changing Masculinities. *Journal of Family Communication*, Vol. 11. No. 3. pp. 165–180. <https://doi.org/10.1080/15267431.2011.561137>
- JOHNSON, S. (2016) *Role satisfaction in stay-at-home fathers: Impact of social support, gender role attitudes, and parental self-efficacy*. Doctoral dissertation, Texas Woman's University. <https://twu-ir.tdl.org/server/api/core/bitstreams/97fed1a8-6545-47dc-9881-d4077184ae84/content> [Letöltve: 2024. 07. 11.]
- LATSHAW, B. A. & HALE, S. I. (2016) "The domestic handoff": Stay-at-home fathers' time-use in female breadwinner families. *Journal of Family Studies*, Vol. 22. No. 2. pp. 97–120. <https://doi.org/10.1080/13229400.2015.1034157>
- MAKAY ZS. & SPÉDER ZS. (2018) Apaság: A férfiak gyermekvállalása és családi szerepei. In: MONOSTORI J. – ÖRI P. – SPÉDER ZS. (eds) *Demográfiai portré 2018: Jelentés a magyar népesség helyzetéről*. Budapest, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet. pp. 65–82.
- MCLAUGHLIN, K. & MULDOON, O. (2014) Father identity, involvement and work–family balance: An in-depth interview study. *Journal of Community Applied Social Psychology*, Vol. 24. No. 5. pp. 439–52. <https://doi.org/10.1002/casp.2183>
- MERLA, L. (2008) Determinants, costs, and meanings of Belgian stay-at-home fathers: An international comparison. *Fathering*, Vol. 6. pp. 113–132. <https://doi.org/10.3149/fth.0602.113>
- MITCHELL, G. (2022) Shared Parental Leave: Can Transferable Maternity Leave Ever Encourage Fathers to Care? *Industrial Law Journal*, Vol. 52. No. 1. pp. 149–178. <https://doi.org/10.1093/indlaw/dwac015>
- NEMÉNYI M. & TAKÁCS J. (2018) Családfenntartó anyák munka-magánélet harmonizációs kísérletei Magyarországon. In: NAGY B., GÉRING ZS. & KIRÁLY G. (eds) *Dilemmák és stratégiák a család és munka összehangolásában*. Budapest, L'Harmattan. pp. 355–380. <http://real.mtak.hu/id/eprint/80965>
- NORMAN, H. & ELLIOT M. (2014) Measuring Paternal Involvement in Childcare and Housework. *Sociological Research Online*, Vol. 20. No. 2. pp. 40–57. <https://doi.org/10.5153/sro.3590>
- O'BRIEN, M. & WALL, K. (2017, eds) *Comparative Perspectives on Work-Life Balance and Gender Equality. Fathers on Leave Alone. Life Course Research and Social Policies*. Cham, Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-42970-0>
- OECD (2024) PF2.1. *Parental leave systems*. In: OECD Family Database. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/data/datasets/family-database/pf2_1_parental_leave_systems.pdf [Letöltve: 2024. 11. 13]
- PETTS, R. J. & KNOESTER, C. (2019) Paternity Leave and Parental Relationships: Variations by Gender and Mothers' Work Statuses. *Journal of Marriage and Family*, Vol. 81. No. 2. pp. 468–486. <https://doi.org/10.1111/jomf.12545>
- PETTS, R. J., KNOESTER, C. & WALDFOGEL, J. (2020) Fathers' Paternity Leave-Taking and Children's Perceptions of Father-Child Relationships in the United States. *Sex Roles*, Vol. 82. pp. 173–188. <https://doi.org/10.1007/s11199-019-01050-y>

- PIZARRO, J. & GARTZIA, L. (2024) Paternity leave: A systematic review and directions for research. *Human Resource Management Review*, Vol. 34. No. 1. Article 101001. <https://doi.org/10.1016/j.hrmmr.2023.101001>
- ROCHLEN, A. B. & MCKELLEY, R. A. (2009) Working therapeutically with stay-at-home fathers. In: OREN, C. Z. & OREN, D. C. (eds) *Counseling fathers*. Routledge/Taylor & Francis Group. pp. 207–230.
- RUSHING, C. & POWELL, L. (2015) Family dynamics of the stay-at-home father and working mother relationship. *American Journal of Men's Health*, Vol. 9. pp. 410–420. <http://dx.doi.org/10.1177/1557988314549414>
- RUSHING, C. & SPARKS, M. (2017) The mother's perspective: Factors considered when choosing to enter a stay-at-home father and working mother relationship. *American Journal of Men's Health*, Vol. 11. No. 4. pp. 1260–1268. <https://doi.org/10.1177/1557988317693347>
- SNITKER, A. (2018) Not Mr. Mom: Navigating discourses for stay-at-home fathers. *The Journal of Men's Studies*, Vol. 26. No. 2. pp. 203–221. <https://doi.org/10.1177/1060826518758628>
- SZTÁRAYNÉ KÉZDY É. (2024) A magyar családtámogatási rendszer az apák szemszögéből. In: DRJENOVSKY Zs. – SZTÁRAY KÉZDY É. – TÖRÖK E. (eds) *Kutatás, képzés, közösség. A Károli Gáspár Református Egyetem Szociológia Tanszékének jubileumi tanulmánykötete*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó. pp. 27–46.
- SZTÁRAYNÉ KÉZDY É., DRJENOVSKY Zs. & DUPCSIK Cs. (2019) Miért megy az apa GYES-re? In: FURKÓ P. – SZATHMÁRI É. (eds) *Népszerű tudomány, tudománynépszerűsítés: A Károli Gáspár Református Egyetem 2019-es évkönyve*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan. pp. 220–232.
- SZTÁRAY KÉZDY É. & DRJENOVSKY Zs. (2021a) Hungarian Stay-at-Home Fathers: A New Alternative for Family Wellbeing. *Social Sciences*, Vol. 10. No. 6. Article n.: 197. <https://doi.org/10.3390/socsci10060197>
- SZTÁRAY KÉZDY É. & DRJENOVSKY Zs. (2021b) Gondoskodásviszonyok a gyermekükkel otthon lévő apák családjában Magyarországon. *Socio.hu–Társadalomtudományi Szemle*, Vol. 11. No. 4. pp. 138–61. <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2021.4.138>
- TAKÁCS J. (2017) Aktívan törődő apák Magyarországon. *Szociológiai Szemle*, Vol. 27. No. 3. pp. 104–126. https://szociologia.hu/dynamic/104_126_oldal.pdf [Letöltve: 2024. 07. 08]

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)